

Opracowanie projektu Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego "Mierzeja Wiślana"

- założenia, podstawy prawne, harmonogram

ZAŁOŻENIA PRAC NAD PLANEM OCHRONY *(Andrzej Weigle)*

Rozpoczęcie prac nad projektem Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego "Mierzeja Wiślana" (PKMW) jest okazją do wspólnej z wszystkimi zainteresowanymi osobami i instytucjami dyskusji nad przyszłością tego Parku. Jest to obszar o dużych walorach przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, położony w obrębie gmin: Krynica Morska i Sztutowo, a w przypadku otuliny także w obrębie gminy Stegna. W Parku Krajobrazowym "Mierzeja Wiślana" w sposób szczególny widać, jak trudno jest pogodzić, w sposób akceptowalny dla wszystkich stron, potrzeby ochrony przyrody, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu z oczekiwaniami różnych grup społecznych w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego.

Mamy nadzieję, że zaproponowana, otwarta formuła prac nad Planem ochrony dla PKMW da możliwość nie tylko zgłoszenia swoich oczekiwań przez wszystkich zainteresowanych, ale także poznania i zrozumienia argumentów uczestników dyskusji, w tym dotyczących uwarunkowań prawnych, związanych z funkcjonowaniem parku krajobrazowego oraz innych form ochrony. W niniejszej broszurze pragniemy przedstawić Państwu najważniejsze założenia prac nad Planem ochrony, w tym dotyczące możliwości udziału w nich społeczeństwa, a także wybrane zagadnienia, którymi będziemy się zajmować oraz pytania, na które będziemy próbowali znaleźć odpowiedzi. Jednocześnie zapraszamy do włączenia się w prace nad tym ważnym dla przyszłości rejonu Zalewu Wiślanego dokumentem, poprzez zgłaszanie swoich pomysłów i uwag oraz aktywny udział w zaplanowanych warsztatach dla interesariuszy Planu. Chcielibyśmy, aby maksymalnie dużo osób żyjących tu, pracujących i odpoczywających stało się beneficjentami działań na rzecz właściwej ochrony tego wyjątkowego rejonu pobraża Bałtyku. Chcielibyśmy wspólnie z ludźmi otwartymi na poszukiwanie efektywnych rozwiązań, pozwalających na zachowanie walorów Parku, podjąć próbę stworzenia podstaw jego zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Warto na wstępie przypomnieć, że Park Krajobrazowy "Mierzeja Wiślana" utworzono na podstawie uchwały nr VI/51/85 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Elblągu z dnia 10 lipca 1985 r. Zgodnie z uchwałą 148/VII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. oraz uchwałą 261/XXIV/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 lipca 2016 r., które stanowią aktualną podstawę funkcjonowania Parku, do szczególnych celów jego ochrony należą:

- 1) zachowanie zróżnicowania geomorfologicznego, charakterystycznych cech rzeźby i zróżnicowania siedliskowego Mierzei Wiślanej;
- 2) ochrona naturalnego charakteru brzegów i plaż oraz zachowanie naturalnego charakteru procesów brzegowych;
- 3) utrzymanie warunków mikroklimatycznych umożliwiających lecznictwo uzdrowiskowe i wypoczynek nadmorski;
- 4) ochrona specyfiki geobotanicznej Parku wyrażającej się strefowym układem przestrzennym poszczególnych siedlisk, dominacją zróżnicowanych zbiorowisk leśnych oraz obecnością gatunków i zbiorowisk roślinnych zagrożonych i rzadkich w Polsce;
- 5) ochrona i renaturalizacja specyficznych siedlisk psammofilnych i hydrogenicznych;
- 6) ochrona siedlisk ważnych dla zachowania bogactwa fauny, w szczególności ważnych miejsc lęgowych ptaków, a także rejonów ich odpoczynku i żerowania w okresie wędrówek i zimowania;
- 7) ochrona reprezentatywnych obiektów kultury materialnej, w szczególności domów podcieniowych, zagród holenderskich i architektury kurortowej Krzyńcy Morskiej;
- 8) ochrona niematerialnych wartości kultury, w tym zachowanie tradycji kulturowych związanych z rybackim i wypoczynkowym charakterem miejscowości;
- 9) zachowanie charakterystycznych cech krajobrazu Mierzei Wiślanej: leśnego charakteru Mierzei, naturalnych plaż mierzejowych, zróżnicowania pasa wydm nadmorskich oraz niskich wybrzeży nadzalewowych.

Rozwinięcie ww. celów oraz wskazanie sposobów ich osiągnięcia jest jednym z zadań i wyzwań, jakie stoją przed autorami Planu ochrony dla PKMW. W swoich założeniach, dokument ten ma określić długofalową (w perspektywie 20-letniej), strategię ochrony zasobów i walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych tego obszaru i plan działań ochronnych.

Podstawę prawną, określającą zakres i tryb sporządzania Planu, stanowią zapisy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody. Zgodnie z zapisami art. 20 tej ustawy, plan ochrony sporządza się na okres 20 lat, z uwzględnieniem:

- 1) charakterystyki i oceny stanu przyrody;
- 2) identyfikacji i oceny istniejących oraz potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych;
- 3) charakterystyki i oceny uwarunkowań społecznych i gospodarczych;
- 4) analizy skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony;
- 5) charakterystyki i oceny stanu zagospodarowania przestrzennego;
- 6) wyników audytu krajobrazowego, o którym mowa w art. 38a ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Prace przy sporządzaniu planu ochrony polegają na:

- 1) ocenie stanu zasobów, tworów i składników przyrody, walorów krajobrazowych, wartości kulturowych oraz istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych, która może być wykonana w formie szczegółowych opisów;
- 2) opracowaniu koncepcji ochrony zasobów, tworów i składników przyrody oraz wartości kulturowych, a także eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych;
- 3) wskazaniu zadań ochronnych, z podaniem rodzaju, zakresu i lokalizacji.

Warto zaznaczyć, że planem ochrony nie zmienia się zakazów obowiązujących na terenie danego obszaru chronionego, gdyż one określane są innym aktem prawnym. I tak na terenie Parku Krajobrazowego "Mierzeja Wiślana", zgodnie z uchwałą 148/VII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r., z uwzględnieniem zmian wynikających z uchwały 261/XXIV/16 tegoż Sejmiku z dnia 25 lipca 2016 r., obowiązują następujące zakazy:

- 1) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 2) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarłisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej;
- 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych - zakaz ten dotyczy zadrzewień śródpolnych o charakterze pasmowym, pełniących funkcje przeciwerozryjne oraz o charakterze obszarowym w formie kęp, wyraźnie odróżniających się w krajobrazie;
- 4) pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwszstormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwosuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- 7) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od:
 - a) linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych,
 - b) zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa w art. 122 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne - z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej;

- 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od krawędzi brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego;
- 9) likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- 10) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;
- 11) prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową;
- 12) utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych;
- 13) organizowania rajdów motorowych i samochodowych.

Przy czym zakaz, o którym mowa w pkt 7, nie dotyczy:

- 1) obszarów zwartej zabudowy miast i wsi, w granicach określonych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, gdzie dopuszcza się uzupełnianie zabudowy mieszkaniowej i usługowej, pod warunkiem wyznaczenia nieprzekraczalnej linii zabudowy od brzegów wód, określonej poprzez połączenie istniejących budynków na przylegających działkach;
- 2) istniejących siedlisk rolniczych - w zakresie uzupełniania istniejącej zabudowy o obiekty niezbędne do prowadzenia gospodarstwa rolnego, pod warunkiem nie przekraczania dotychczasowej linii zabudowy od brzegów wód;
- 3) istniejących obiektów letniskowych, mieszkalnych i usługowych, zrealizowanych na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które utraciły moc przed dniem 1 stycznia 2004 r. - gdzie dopuszcza się modernizację istniejącego zainwestowania (rozbiórkę, odbudowę, nadbudowę poddasza użytkowego, przebudowę) w celu poprawy standardów ochrony środowiska oraz walorów estetyczno-krajobrazowych, pod warunkiem niezwiększania powierzchni zabudowy, a także nie przybliżania zabudowy do brzegów wód;
- 4) budowy lub przebudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych służących celom parku krajobrazowego.

Natomiast zakaz, o którym mowa w pkt 8, nie dotyczy:

- 1) lokalizowania nowych obiektów w nadzalewowej i nadzatokowej części pasa technicznego brzegu morskiego w określonych, w obowiązujących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, granicach zwartej zabudowy miejscowości: Kąty Rybackie i Skowronki oraz gminy miejskiej Krynica Morska;
- 2) istniejących obiektów letniskowych, mieszkalnych i usługowych, zrealizowanych na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które utraciły moc przed dniem 1 stycznia 2004 r. - gdzie dopuszcza się modernizację istniejącego zainwestowania (rozbiórkę, odbudowę, nadbudowę poddasza użytkowego, przebudowę) w celu poprawy standardów ochrony środowiska oraz walorów estetyczno-krajobrazowych, pod warunkiem nie zwiększania powierzchni zabudowy, a także nie przybliżania zabudowy do brzegów wód i krawędzi brzegów klifowych;
- 3) odcinków plaż nadmorskich (poza otulinami rezerwatów przyrody), na których dopuszczalne jest lokalizowanie w trybie art. 29 ust. 1 pkt 12 ustawy Prawo budowlane, sezonowych obiektów budowlanych o powierzchni zabudowy do 150 m²;
- 4) budowy lub przebudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych służących celom parku krajobrazowego.

Jednak odstępstwa od zakazów wymienionych powyżej mają zastosowanie tylko w przypadku gdy w trakcie postępowania strona wykaże brak niekorzystnego wpływu planowanej inwestycji na chronione: krajobrazy, siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin, zwierząt i grzybów.

Prace nad Planem ochrony dla PKMW prowadzone będą w podziale na trzy zasadnicze etapy:

- etap charakterystyki i diagnozy stanu, w ramach którego analizowane będą poszczególne zasoby abiotyczne i biotyczne przyrody, walory kulturowe i krajobrazowe oraz uwarunkowania ich ochrony, a także zagrożenia dotyczące zagospodarowania przestrzennego i różnych form użytkowania;
- etap strategiczny planowania ochrony, obejmujący m.in. uszczegółowienie celów ochrony, określenie zadań ochronnych oraz sformułowanie ustaleń do dokumentów planistycznych gmin i województwa pomorskiego;
- etap konsultacji społecznych oraz opiniowania i uzgadniania projektu Planu ochrony.

Końcowym efektem prac będzie projekt Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego "Mierzeja Wiślana", który docelowo zostanie wprowadzony w życie uchwałą Sejmiku Województwa Pomorskiego, a także dokumentacja Planu ochrony, składająca się z zestawu sześciu operatów szczegółowych dotyczących: ochrony zasobów abiotycznych i gleb, ochrony siedlisk przyrodniczych, szaty roślinnej i grzybów, ochrony zwierząt, ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu, kształtowania funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych oraz zagospodarowania przestrzennego, a także syntetyzującego je operatu generalnego, map i bazy danych przestrzennych.

Prace nad Planem zaplanowano na 2 lata - powinny się one zakończyć do 30 września 2022 r. przekazaniem Sejmikowi zaopiniowanego i uzgodnionego projektu ww. uchwały. Od chwili rozpoczęcia prac nad Planem, aż do momentu ich zakończenia zainteresowani mają możliwość składania swoich uwag i wniosków - pisemnie na adres:

Park Krajobrazowy "Mierzeja Wiślana",

ul. Gdańska 2, 82-103 Stegna

lub za pośrednictwem poczty e-mail: pkmw.planochrony@pomorskieparki.pl.

Mogą także uczestniczyć w warsztatach dla interesariuszy Planu, podczas których prezentowany będzie postęp prac oraz dyskutowane będą najważniejsze problemy i zagrożenia. Wstęp na warsztaty jest otwarty dla wszystkich chętnych. Pierwsze warsztaty zaplanowano na jesień 2020 r., a kolejne na wiosnę i jesień 2021 r.

ZAKRES PROBLEMU PLANU OCHRONY

ZASOBY ABIOTYCZNE (*Radosław Wróblewski, Jarosław Suchożębski*)

Pas lądu ujęty w granicach Parku Krajobrazowego "Mierzeja Wiślana" stanowi wyjątkowy przykład swobodnie rozwijającej się mierzei. Oddziela ona wody Morza Bałtyckiego od wód Zalewu Wiślanego. Rzeźba tego obszaru ma uporządkowany, równoległy, pasowy charakter. Tworzą ją od strony morza piękne szerokie plaże, na zapleczu plaż rozwinięty się równoległe do nich ciągi młodych wydmy białych, wyraźnie oddzielające pas wydmy szarych, które oddzielają kolejny zespół form eolicznych, jakimi są najstarsze na Mierzei Wiślanej wydmy brunatne. Generacje wydmy są odzwierciedleniem rozwoju i warunków dynamicznych tej części polskiego wybrzeża w holocenie i stanowią wyjątkowy przykład rozwoju wybrzeży wydmy południowego Bałtyku. Jest to obszar o fascynującej dynamice rzeźby, od potężnych wałów wydmy, przez niewielkie zatorfione obniżenia międzywydmowe, po szerokie piaszczyste odmorskie plaże oraz porośnięte szuwarami brzozy Zalewu Wiślanego.

Duża różnorodność form eolicznych (powstałych w efekcie erozji wiatru) jest ogromnym bogactwem abiotycznym PKMW. Podlega ona cały czas zmianom. Szczególnie wyraźnie widoczne jest to w strefie brzegowej morza, ale dotyczy również wnętrza mierzei. Część tych zmian to efekty naturalnych procesów geomorfologicznych, część to efekty działalności człowieka, związanej z zagospodarowywaniem atrakcyjnych inwestycyjnie obszarów Parku, a także z działaniami Urzędu Morskiego na rzecz stabilizacji brzegu budowlami hydrotechnicznymi. Wypracowanie rozwiązań łączących potrzeby ochrony zasobów abiotycznych i gleb oraz ich naturalnych przemian z potrzebami samorządów, mieszkańców i inwestorów oraz innych podmiotów zarządzających przestrzenią, przy uwzględnieniu uwarunkowań wynikających z obowiązującego prawa, będzie jednym z ważniejszych i trudniejszych wyzwań stojących przed autorami Planu ochrony oraz osób zaangażowanych w dyskusję nad jego ustaleniami.

SZATA ROŚLINNA I GRZYBY

(Katarzyna Bociąg, Magdalena Lazarus)

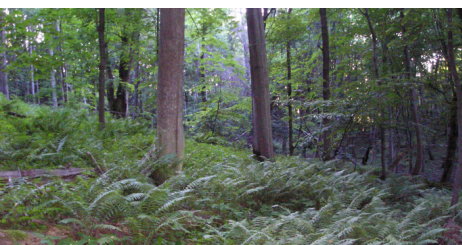
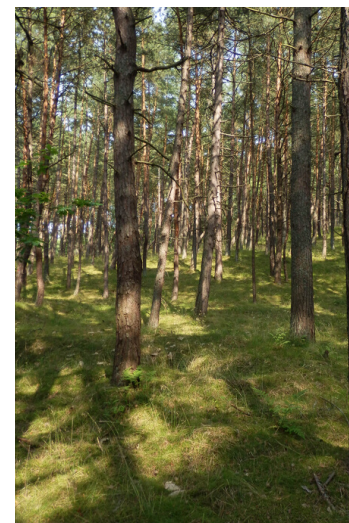
Charakterystyczną cechą Parku Krajobrazowego "Mierzeja Wiślana" jest strefowy (zonalny) układ siedlisk i zbiorowisk roślinnych, ściśle związany z geologicznymi właściwościami Mierzei. Patrząc od strony Zatoki Gdańskiej w kierunku Zalewu Wiślanego występują tu kolejno plaże, wydmy białe, szare, lasy różnego typu, łąki i szuwały nadzalewowe. Współczesna fizjonomia szaty roślinnej jest wynikiem nie tylko naturalnej morfogenezy (procesów rozwojowych), ale i wielowiekowego oddziaływania człowieka (antropopresji). W efekcie flora i biota grzybów PKMW jest bardzo bogata (ponad 850 gatunków roślin naczyniowych, ponad 100 gatunków mszaków, ponad 200 gatunków porostów), zróżnicowana jest także jego roślinność.

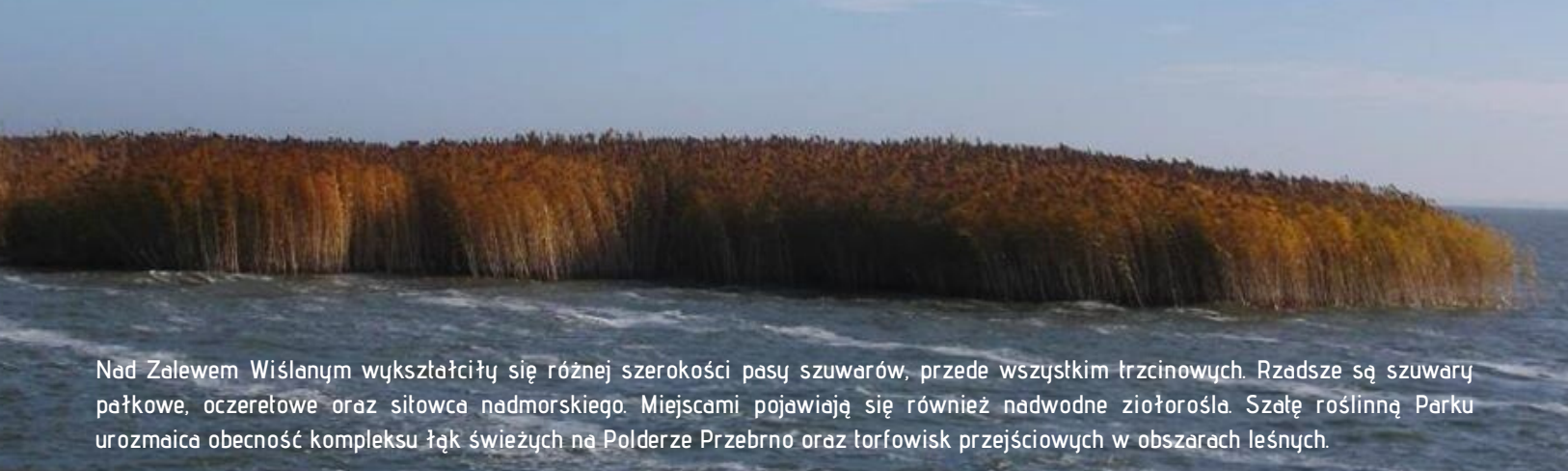
Bardzo charakterystycznym elementem krajobrazu Parku są wydmy nadmorskie występujące wzdłuż piaszczystego wybrzeża Zatoki Gdańskiej. Wydmy te pokryte są przez luźne murawy tworzone przez psammofity – gatunki roślin przystosowane do wzrostu i rozwoju na mniej lub bardziej niestabilnym piasku, w warunkach deficytu wody w podłożu, znacznych amplitud temperatur w ciągu doby, a także zasypywania i odsypywania piaskiem. Wśród nich jest wiele elementów flory zagrożonych regionalnie, jak np. kostrzewa poleska (*Festuca polesica*), Inica wonna (*Linaria odora*), czy mikołajek nadmorski (*Eryngium maritimum*).

Największą powierzchnię w Parku zajmują lasy. Zbiorowiskiem leśnym związanym z najbardziej ubogimi fragmentami wydm brunatnych jest nadmorski bór bażynowy, którego płaty na terenie Parku są w różnym stopniu odkształcone, m.in. ze względu na udział gatunków obcych w drzewostanach (m. in. sosny czarnej *Pinus nigra*) oraz duży ruch turystyczny (wydeptywanie runa, zaśmiecanie). W warstwie roślin zielnych spotkać można dość często np. tajeżę jednostronną (*Goodyera repens*), zimoziół północny (*Linnaea borealis*), natomiast charakterystyczny gatunek zespołu – bażyna czarna (*Empetrum nigrum*) jest tu bardzo rzadki. W najsuchszych partiach boru bażynowego często występują porosty, m.in. chrobotki z sekcji Cladina, np. chrobotek reniferowy (*Cladonia rangiferina*), czy najeżony (*Cladonia portentosa*).

Najbardziej typowym dla Mierzei Wiślanej zbiorowiskiem leśnym są kwaśne dąbrowy typu pomorskiego. Lasy te występują tutaj w pełnym spektrum wilgotnościowym. Ich drzewostan budują dęby, brzozy i sosny.

W runie zmiennym jest znaczny udział orlicy pospolitej (*Pteridium aquilinum*), a w podszyciu jarzębu pospolitego (*Sorbus aucuparia*), kruszyny pospolitej (*Franqula alnus*) i wiciokrzewu pomorskiego (*Lonicera periclymenum*). Najwilgotniejsze zaqębienia międzywydmowe zajmują brzeziny bażienne lub (rzadziej) olsy porzeczkowe. Lokalnie, w rejonie Krynicy Morskiej występują lasy o charakterze grądów. Obraz ten uzupełniają kwaśne buczyny oraz szereg leśnych zbiorowisk zastępczych.

Nad Zalewem Wiślanym wykształciły się różnej szerokości pasy szuwarów, przede wszystkim trzcinowych. Rzadsze są szuwaru pałkowe, oczeretowe oraz sitowca nadmorskiego. Miejscami pojawiają się również nadwodne ziołorośla. Szatę roślinną Parku urozmaica obecność kompleksu łąk świeżych na Polderze Przebrno oraz torfowisk przejściowych w obszarach leśnych.

Podstawowymi zagrożeniami dla szaty roślinnej Parku jest szeroko pojęta presja człowieka oraz jej skutki: nieprawidłowa zabudowa biotechniczna brzegu morskiego, nieskanalizowany ruch turystyczny, zaśmiecanie, zabudowa, nielegalne poszukiwanie bursztynu, zmiany warunków wodnych, a w mniejszym stopniu – rozprzestrzenianie się gatunków obcych geograficznie. Wypracowanie skutecznych metod minimalizacji tych zagrożeń jest najważniejszym zadaniem stojącym przed autorami Planu ochrony, które powinno zostać zrealizowane we współpracy z wszystkimi zainteresowanymi stronami dyskusji na temat przyszłości PKWM.

ŚWIAT ZWIERZĄT *(Konrad Bidziński, Paweł Janowski, Grzegorz Tończyk, Tomasz Mokwa, Michał Goc, Grażyna Bułtrykowska, Tomasz Kuczyński)*

Park Krajobrazowy „Mierzeja Wiślana” to jeden z dwóch parków krajobrazowych chroniących krajobraz bałtyckich mierzei. Sosnowe lasy na piaszczystych wydmach oraz fragmenty lasów liściastych są, wraz innymi ekosystemami nieleśnymi, siedliskiem bogatej fauny tego obszaru. Akweny otaczające mierzeję zostały uznane za istotne w ramach sieci obszarów Natura 2000 oraz HELCOM, a sąsiedztwo estuarium Wisły stwarza dogodne siedliska dla licznych gatunków zwierząt, zarówno przebywających na tym terenie stale, jak i tych, które wykorzystują go jedynie jako przystanek w czasie sezonowych migracji.

Wśród ssaków morskich wymienić należy jeden z gatunków fok – szarątkę morską (inaczej fokę szarą) (*Halichoerus grypus*), którą można spotkać na plażach a także, okazjonalnie, w wodach Zalewu Wiślanego. Na terenie Parku foki pojawiają się jednak sporadycznie, najliczniej przebywają na piaszczystych łąkach w Ujściu Wisły, które znajdują się w otulinie Parku. Na wodach i plażach Mierzei zdarzały się kontakty z waleniami, niestety najczęściej martwymi. I tak w 2015 roku przy plaży w Stegnie wyrzucony na brzeg został płetwal zwyczajny (*Balaenoptera physalus*). Był to jeden z największych walenii znalezionych na polskich plażach, jego zwłoki przetransportowano do Stacji Morskiej w Helu, a samo zdarzenie upamiętnia rzeźba w miejscowości Stegna.

Mierzeja Wiślana jest przede wszystkim kluczowa dla tras migracji awifauny, która na terenie Parku jest stosunkowo dobrze poznana. W jego obrębie funkcjonuje jedna z największych w Polsce kolonii lęgowych kormorana, położona częściowo w rezerwacie "Kąty Rybackie". Trasa migracji ptaków przebiegająca przez tereny Parku łączy lęgowiska w północnej części naszego kontynentu z zimowiskami usytuowanymi w południowej i zachodniej Europie, Afryce, a dla niewielkiej części gatunków także Azji. W obrębie Parku odpowiednie siedliska lęgowe znajdują przede wszystkim gatunki ptaków związane z lasami. Najcenniejsze gniazdują w starych, dojrzałych drzewostanach. Regularnie lęgowych jest szereg gatunków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej, w tym: lerka (*Lullula arborea*), muchołówka mała (*Ficedula parva*), dzięcioł czarny (*Dryocopus martius*), bielik (*Haliaeetus albicilla*), i in.

Mierzeja Wiślana w związku z bogactwem awifauny stała się jednym z kluczowych miejsc dla turystyki ornitologicznej i obserwacji ptaków migrujących w Polsce. Imprezy takie jak Światowe Dni Ptaków Wędrownych, przyciągają tysiące osób. Na Mierzei funkcjonuje również sezonowy punkt obrączkowania ptaków w ramach Akcji Bałtyckiej. W minionych latach odbywały się tu liczne akcje obrączkowania migrujących sów.

Park przecinają także trasy innych zwierząt. Mierzeja jest elementem południowobałtyckiego korytarza migracji nietoperzy o czym świadczą znajdowane osobniki z obrączkami z Litwy, co wśród nietoperzy jest dużą rzadkością.

Świat bezkręgowców jest najsłabiej poznany aspekt fauny, mimo to z pewnością odznacza się on największą różnorodnością. Z cenniejszych gatunków występujących na terenie Parku spotkać można żyjące w strefie kidziny (organiczne szczątki wyrzucone przez fale na brzeg morza) drobne skorupiaki – zmieraczki plażowe (*Talitrus saltator*).

Niestety Park z racji położenia nie uniknął gatunków inwazyjnych i obcych wśród stawonogów są to: krabik amerykański (*Rhithropanopeus harrisi*) i krab wełnistoszczypecy (*Eriocheir sinensis*), a wśród ssaków są to wizon amerykański (norka amerykańska) (*Neovison vison*), czy celowo introdukowany daniel (*Dama dama*).

W związku ze zmieniającym się klimatem większe zwierzęta mają ograniczony dostęp do mierzejowej części Parku z powodu braku zalodzenia Zalewu Wiślanego, który w dawnych czasach otwierał lądowe połączenie z lasami Wysoczyzny Elbląskiej. Prowadzone w Skowronkach prace związane z budową przekopu przez mierzeję z pewnością pogłębią izolację zwierząt lądowych.

W obecnych granicach Parku nieliczne są małe zbiorniki słodkowodne, odpowiednie do rozrodu płazów. Jedynie szeroki pas mokradeł i trzcinowisk od strony Zalewu Wiślanego zapewniać może liczne godowiska dla żab brunatnych i zielonych. Natomiast urozmaicone siedliska lądowe na terenach otwartych, w tym zręby i polany leśne, sprzyjają występowaniu krajowych gatunków gadów, reprezentowanych przez jaszczurki i węże, tj.: zaskrońca zwyczajnego (*Natrix natrix*) i żmiję żyzgawatą (*Vipera berus*). Dodatkowym, korzystnym czynnikiem dla tych zmiennoceplnych zwierząt jest wysokie usłonecznienie Mierzei w porównaniu z obszarami śródlądzia.

W związku z faktem że wody Zalewu oraz wody morskie znajdują się jedynie w otulinie Parku, nie będą objęte badaniami w ramach Operatu ochrony zwierząt, warto jednak podkreślić rolę Zalewu Wiślanego jako tarliska wielu cennych gatunków ryb i żerowisk dla awifauny wodnej.

DZIEDZICTWO KULTUROWE *(Ewelina Diakowska)*

Kultura materialna i niematerialna obszaru Mierzei Wiślanej rozciągającej się pomiędzy Zalewem Wiślanym a Zatoką Gdańską, ukształtowana została poprzez szczególny związek z naturalnymi warunkami przyrodniczo-krajobrazowymi. Świadczą o tym już najwcześniejsze ślady osadnictwa (najprawdopodobniej okresowego) powiązanego z rybołówstwem, polowaniem na fokę oraz połowianiem i obróbką bursztynu, które datować można na około 2500 do 1700 lat p.n.e.

Wyjątkowe warunki lokalizacyjne wykształciły tu charakterystyczną formę, częściowo do dziś czytelnych, układów przestrzennych tzw. „osad wyspowych”. Wsie te lokalizowane były na cyplach zwróconych w kierunku Zalewu Wiślanego. W odróżnieniu od tradycyjnych układów ruralistycznych nie były powiązane z siecią szlaków lądowych, ponieważ to nie one stanowiły drogę transportu ich mieszkańców. Składały się na ogół z kilku chat rybackich, połączonych nieregularnym układem ścieżek. Cała komunikacja między chatami orientowana była na Zalew, będący podstawą ich funkcjonowania. Chatom rybackim towarzyszyły niewielkie zabudowania gospodarcze, w tym często wędzarnie, a na brzegu zalewu budy jesiotrowe i rybaczówki. Typowa forma domu mieszkalnego wykształciła się wcześniej, jeszcze w XVII wieku. Pierwotnie były to niewielkie chaty drewniane na planie prostokąta, wznoszone w konstrukcji zrębowej, o dwuspadowych dachach pokrytych trzciną wycinaną na brzegach Zalewu. W XVIII wieku konstrukcja zrębowa zastąpiona została szkieletową (ryglową), a od połowy XIX w. także murowaną. W XIX w. charakterystycznym elementem ich wystroju stały się drewniane werandy z dekoracjami snycerskimi.

W pierwszych dekadach XIX w. na terenie Mierzei Wiślanej, a dokładniej, w obrębie wsi Kahlberg (dziś miasto Kryńca Morska), zaczął rozwijać się inny typ zabudowy - architektura kurortowa. Na wzgórzu wydmowym Łysa Góra powstał zespół kuracyjny Belvedere składający się z domu kuracyjnego i parku, a następnie liczne pensjonaty i wille. Początkowo sezonowe, drewniane, od około 1871 r. całoroczne, murowane lub ryglowe o bogatej eklektycznej formie nawiązującej do stylu szwajcarskiego.

Obecnie układy przestrzenne charakterystycznych dla Mierzei "wsi wyspowych" w znacznej mierze utraciły swój pierwotny, nieregularny charakter, poprzez wtórne uporządkowanie sieci dróg oraz wytyczenie nowych ulic, nie nawiązujących przebiegiem do historycznej struktury przestrzennej wsi. Zdominowane zostały przez przeskalowaną zabudowę pensjonatową oraz apartamentowce, niestety również na terenie wpisanego do rejestru zabytków województwa pomorskiego układu ruralistycznego Kryńca Morskiej, który obejmuje dwie średniowieczne osady: Lipę (Lipę) i Kahlberg (Łysicę). Niegdyś podstawowa forma zabudowy terenu Mierzei w postaci chat rybackich i domów gburskich zachowała się do dziś w niewielkim stopniu, a jej przykłady często są w znacznym stopniu przekształcone i utraciły swój pierwotny charakter. Wśród cenniejszych i stosunkowo najlepiej zachowanych elementów dziedzictwa kulturowego Mierzei wskazać należy późniejszą architekturę kurortową oraz układ przestrzenny fragmentu Kryńca Morskiej obejmujący ulice: Bałtycką, Teleexpressu, Morską, Młodzieży, południowy odcinek ulicy Korczaka i północny fragment Portowej. Zachowały się tu wolnostojące hotele, pensjonaty i wille z przełomu XIX/XX w. otoczone naturalnym parkiem leśnym.

Obszar otuliny Parku obejmuje teren Żuław Wiślanych z licznymi zachowanymi historycznymi układami przestrzennymi, zabytkami architektury w postaci domów podcieniowych i zagród holenderskich oraz zabytków techniki, w tym wiatrakiem w Drewnicy oraz urządzeniami hydrotechnicznymi i drogowymi. Na terenie otuliny (blisko siedziby Parku), znajduje się także były niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i załadunek Stutthof.

KRAJOBRAZ *(Ewelina Diakowska, Bogna Lipińska)*

Mierzeja Wiślana stanowi zwymionny pas piasków morskich ciągnący się od Gdańska do półwyspu Sambia w Rosji, który oddziela Zalew Wiślany od otwartych wód Zatoki Gdańskiej. Krajobraz Mierzei ukształtowany został poprzez boczne przemieszczanie materiału piaszczystego, w wyniku działania prądu przybrzeżnego tzw. dryftu. Ulegał on na przestrzeni wieków znacznym zmianom. Pierwotnie stanowił pasmo piaszczystych wysp, które z czasem stworzyły wąski półwysp, w obrębie którego kształtować zaczęło się osadnictwo w postaci tzw. „wsi wyspowych”. Osady wskutek наносzonych przez piasek nadmorski, zmieniających miejsce i wzrastających z roku na rok wydmy, były niejednokrotnie zasypywane i zmieniały swoją lokalizację. Dopiero opracowana w 1768 r. metoda unieruchamiania wędrujących piasków ustabilizowała zmianę konfiguracji terenu w obrębie Mierzei.

Unikatowym elementem Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana” jest zróżnicowany morfologicznie pas lądu wzdłuż Zalewu Wiślanego. Składają się na niego niskie brzegi porośnięte szeroko szuwarami, stanowiące przedpole ekspozycji zatopionych w zieleni i wałach wydmywnych zabudowań oraz wysokie klify w okolicach wsi Nowa Karczma (Piaski). Strone zbocza tej części Mierzei tworzą naturalny ciąg widokowy, z którego podziwiać można Zalew Wiślany i Wysoczyznę Elbląską z pięknie wyeksponowaną sylwetką katedry we Fromborku. W bogatym ukształtowaniu wałów wydmywnych dominuje Wielbłądzi Garb, stanowiący najwyższy szczyt Mierzei Wiślanej oraz najwyższą stałą wydmy w Europie. Widok z niego rozpościera się zarówno na Zatokę Wiślaną jak i Morze Bałtyckie.

Cennym, przyciągającym rzesze turystów, walorem krajobrazowym Parku są szerokie, piaszczyste plaże. W ich panoramie, w przeważającej większości pozbawionej zabudowy, wyróżniają się tylko pojedyncze zacumowane łodzie i kutry oraz powiewające na wietrze kolorowe flagi sieci rybackich.

Zachowane niezwykle walory krajobrazowe Mierzei Wiślanej są stopniowo degradowane. Panorama Mierzei widoczna z terenu Zalewu Wiślanego w wielu miejscach zdominowana została poprzez intensyfikację zabudowy hotelowej i apartamentowej, nie dostosowanych skalą, charakterem i lokalizacją do uwarunkowań historycznych i kontekstu otoczenia krajobrazowego. Ekspozycja panoramy Zalewu Wiślanego oraz wyłaniającej się na horyzoncie Wysoczyzny Elbląskiej z biegnącej przez Mierzeję drogi wojewódzkiej, w wielu miejscach utraciła swój naturalny przyrodniczo charakter (w tym poprzez realizowane na wysokości Krynicy Morskiej zabezpieczenia przeciwpowodziowe). Widoki panoramiczne w kierunku Deltę Wisły przesłonięte zostały poprzez zabudowę w obrębie historycznych polderów żuławskich. Postępujący nieład przestrzenny potęgują różnorodne formy obiektów turystycznych (głównie bazy noclegowej), tymczasowe obiekty usługowe i wszechobecne, „krzykliwe” reklamy.

Potężną ingerencją w krajobraz Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana” w najbliższej przyszłości stanowić będzie realizowany już przekop przez Mierzeję oraz sztuczna wyspa na Zalewie Wiślanym.

Ochrona walorów krajobrazowych PKMW wydaje się być jednym z najtrudniejszych wyzwań stojących przed autorami Planu ochrony.

TURYSTYKA I REKREACJA *(Aleksandra Nowicka, Barbara Jaszczuk-Skolimowska)*

Podstawę rozwoju turystyki i rekreacji Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana” stanowią unikatowe walory przyrodniczo-krajobrazowe wynikające z położenia nad wodami Zatoki Gdańskiej oraz Zalewu Wiślanego, a także walory kulturowe obszaru. Atrakcyjność turystyczną PKMW wzbogaca krajobraz, przyroda i kultura Żuław Wiślanych obejmujących znaczną część otuliny Parku.

Na terenie Parku znajdują się bardzo zróżnicowane formy zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego, zarówno w odniesieniu do typów bazy noclegowej, jak i w odniesieniu do form zagospodarowania związanych z aktywnym wypoczynkiem i rekreacją, które obejmują: hotele, ośrodki wypoczynkowe, pensjonaty, prywatne kwatery, zespoły domków letniskowych, apartamenty na wynajem oraz kempingi i pola namiotowe, a także zagospodarowanie plaż, szlaki turystyczne pieszo-rowerowe, porty i przystanie rybackie oraz żeglarskie, ścieżki dydaktyczne, zagospodarowanie wież i punktów widokowych.

Z uwagi na walory przyrodniczo-krajobrazowe (plaże, lasy) najpopularniejszą formę turystyki i rekreacji stanowi turystyka pobytowa i krajoznawcza – samochodowa, rowerowa, piesza i wodna – żeglarska i motorowodna, zwłaszcza na wodach Zalewu Wiślanego położonego w otulinie Parku. Popularne są także aktywne formy wypoczynku związane ze sportami wodnymi, głównie żeglarstwem, windsurfiem (w szczególności na pływających wodach Zalewu Wiślanego), a przy sprzyjających warunkach pogodowych także w okresie zimowym – żeglarstwo lodowe – bojeru.

Specyficzną formą turystyki w rejonie Parku jest turystyka ornitologiczna związana z położeniem Mierzei Wiślanej na jednym z ważniejszych europejskich szlaków ptasich wędrówek oraz z licznymi miejscami gniazdowania i żerowania wielu gatunków ptaków. Dużą popularnością cieszą się także turystyka związana z wielowiekową tradycją bursztynnictwa oraz rybołówstwa w regionie. Do ważnych miejsc związanych z tą tematyką należą Muzeum Bursztynu w Stegnie (otulina PK) oraz Muzeum Zalewu Wiślanego w Kątach Rybackich. Atrakcyjność turystyczna Parku opiera się także o historię obszaru (m.in. Muzeum Stutthof, kamień graniczny Wolnego Miasta Gdańska) oraz dziedzictwo kulturowe, w tym zabytkowe układy przestrzenne, zabytki architektury i techniki. Coraz większą popularność zdobywa także turystyka militarna, w szczególności w rejonie Nowej Karczmy (Piasków).

Coraz intensywniejszy rozwój zainwestowania turystyczno-rekreacyjnego, powodujący nadmierne obciążenie środowiska przyrodniczego przyczynia się do stopniowej dewastacji przyrody w Parku oraz dewaloryzacji jej krajobrazu. Sformułowane w Planie cele ochrony służyć mają próbie pogodzenia i zharmonizowania rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej z potrzebą ochrony głównych walorów Parku, tak aby zapobiec dalszej, nadmiernej presji antropogenicznej na obszar Mierzei Wiślanej.

ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE *(Barbara Jaszczuk-Skolimowska)*

Administracyjnie obszar Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana” położony jest w granicach dwóch gmin: gminy miejskiej Krynica Morska oraz gminy Sztutowo. Otulina Parku obejmuje także, oprócz już wymienionych gmin, gminę Stegna. Wszystkie gminy położone są w powiecie nowodworskim. Obszar Parku i jego otuliny znajduje się w województwie pomorskim, do końca 1998 r. stanowił część województwa elbląskiego. Wschodnią granicę PKMW stanowi granica państw: Polski i Rosji, stanowiąca jednocześnie granicę Unii Europejskiej.

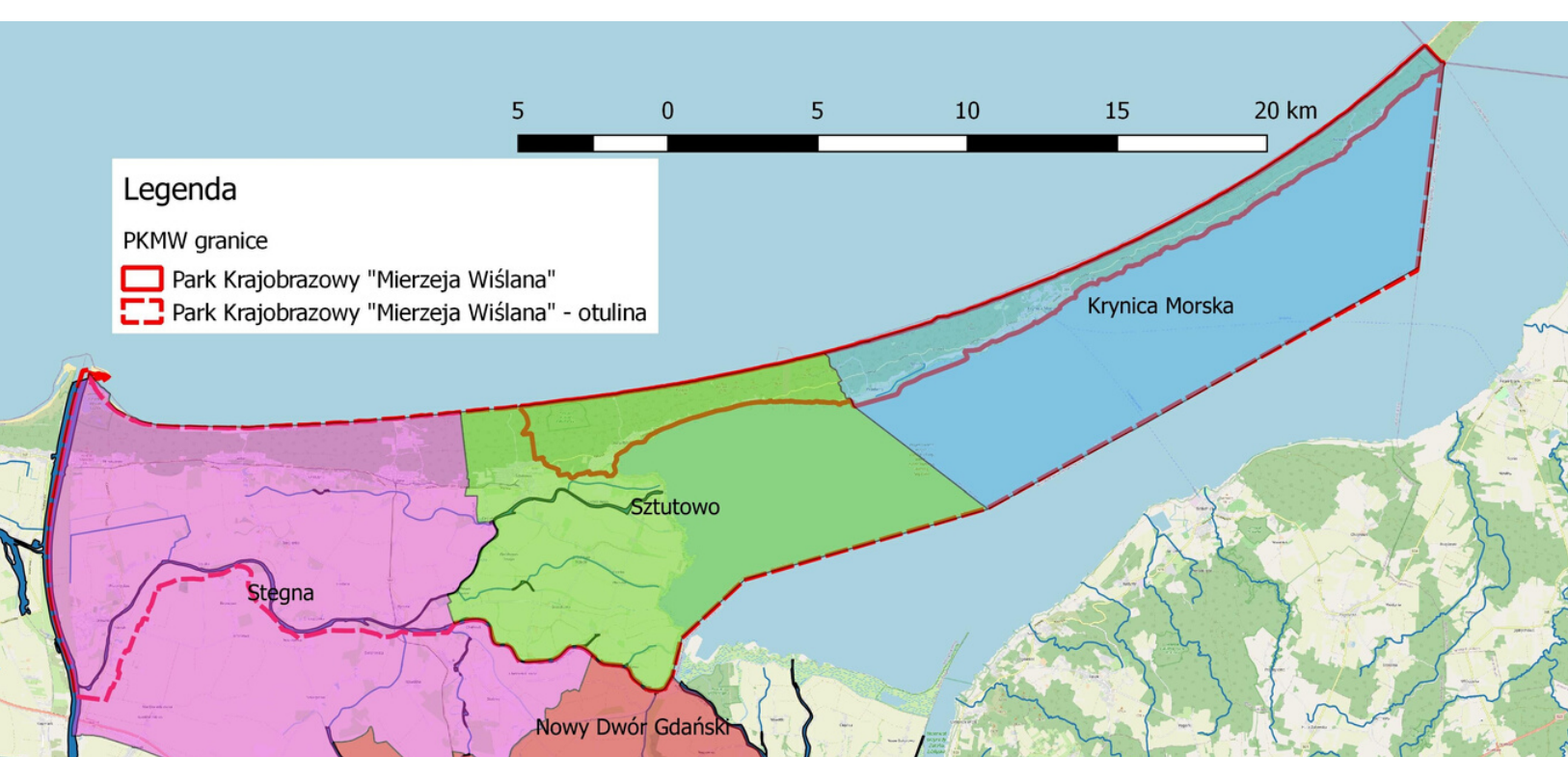
Rozwój osadnictwa na Mierzei Wiślanej zdeterminowany był i jest nadmorskim charakterem tego obszaru. Pierwotnie funkcje gospodarcze związane były z wodami. Rozwijało się głównie rybołówstwo i bursztynnictwo; z czasem nastąpił rozwój dominującej obecnie działalności z zakresu turystyki i rekreacji, związanych z walorami przyrodniczymi, kulturowymi i krajobrazowymi obszaru. Obecnie zabudowa miejscowości wypełnia niemal w całości tereny pomiędzy lasami i wodami Zalewu Wiślanego oraz Zatoki Gdańskiej. Teren Parku zamieszkuje niewiele ponad 2000 stałych mieszkańców, związanych z sześcioma miejscowościami – są to: Kąty Rybackie, Skowronki, Przebrno, Krynica Morska, Nowa Karczma (Piaski) oraz Kobyła Kępa (częściowo w Parku). Wszystkie miejscowości posiadają obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które bezterminowo przesądzają przeznaczenie terenów i sposób ich zagospodarowania.

Miejscowości Parku położone są wzdłuż jednej drogi wojewódzkiej nr 501, ciągnącej się przez całą Mierzeję. Brak jest na obszarze Parku komunikacji kolejowej, a transport wodny ogranicza się w zasadzie wyłącznie do sezonowej atrakcji turystycznej. Taki układ komunikacji powoduje duże uciążliwości, zwłaszcza w okresie sezonu letniego, gdy turystów jest kilkakrotnie więcej niż mieszkańców i wszyscy poruszają się wykorzystując jeden ciąg komunikacyjny.

Całkowicie odmiennym sposobem zagospodarowania charakteryzuje się obszar otuliny Parku w większości stanowiący część Żuław Wiślanych – teren prawie płaskich gruntów rolnych, poprzecinanych siecią rowów i kanałów, z urokliwymi miejscowościami i pojedynczą zabudową zagrodową.

Realizowany obecnie przekop Mierzei Wiślanej podzieli obszar Parku na dwie części, co spowoduje przerwanie wszystkich elementów naturalnych i antropogenicznych w zagospodarowaniu oraz użytkowaniu przestrzeni, degradując przy tym krajobraz. Dużym problemem gospodarki przestrzennej jest także pogłębiający się chaos w zagospodarowaniu przestrzennym miejscowości, spowodowany głównie przez nadmierny rozwój turystyki, w tym bazy noclegowej i powiązanych z nią usług. Stale zwiększająca się liczba turystów i związana z tym antropopresja prowadzi do dewastacji środowiska przyrodniczego, zaniku charakterystycznego dziedzictwa kulturowego i krajobrazu Parku, czyli walorów leżących u podstaw jego powstania. Opracowanie sposobów racjonalizacji gospodarki przestrzennej będzie jednym z głównych zadań Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana”.

Park Krajobrazowy "Mierzeja Wiślana" na tle podziału administracyjnego gmin i wybranych form ochrony przyrody

Autorami fotografii użytych w tekście broszury są: Konrad Bidziński, Ewelina Diakowska, Barbara Jaszczuk-Skolimowska, Sebastian Nowakowski, Aleksandra Nowicka, Andrzej Weigle, Jan Wilkanowski

© Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska, 2020

**Projekt realizowany na zlecenie
Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych;
ul. Poniatowskiego 4A, 76-200 Słupsk**

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014 – 2020 w ramach projektu „Opracowanie projektów planów ochrony parków krajobrazowych wchodzących w skład Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych”, Oś Priorytetowa 11: Środowisko, Działanie: 11.4 Ochrona Różnorodności Biologicznej

**Rzeczpospolita
Polska**

**URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO**

Unia Europejska
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

**oraz przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Gdańsku**

Wykonawca:

**Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska; ul. Erazma Ciołka 13, 01-445 Warszawa
we współpracy z:**

- **DOM Biurem Urbanistycznym, Kiełb-Stańczuk, Jaszczuk-Skolimowska Sp. j.,**
- **Pracownią Przyrodniczą Pro Natura Pro Homini – Katarzyna Bociąg.**

**Wnioski i uwagi do Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego "Mierzeja Wiślana"
można zgłaszać w formie pisemnej na adres
Parku Krajobrazowego "Mierzeja Wiślana",
ul. Gdańska 2, 82-103 Stegna
lub za pośrednictwem poczty e-mail:
pkmw.planochrony@pomorskieparki.pl**

